

————— **KESK TARİHİ** —————
risk alanlar / yolu açanlar
(1985 – 1995)

Canan Koç (1950—); 1973 yılında ODTÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında AÜ-SBF'de sosyal politika dalında yüksek lisans derecesi aldı.

Maden-İş (DİSK), **Şeker-İş** ve **Tek Eğitim Büro-İş Sendikalarında** uzman olarak çalıştı. 1978-1983 döneminde **TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü**'nde çalıştı ve 1983 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 1402 sayılı Yasa uyarınca bu görevinden çıkarıldı.

1987-1997 döneminde **Demiryol-İş Sendikası Araştırma Dairesi Müdürü** olarak çalıştı. 1999 yılından beri **Tarım-İş Sendikası Genel Başkan Danışmanı** olarak çalışıyor.

Yıldırım Koç (1951—); 1973 yılında ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında AÜ-SBF'de sosyal politika dalında yüksek lisans derecesi aldı.

1974'te **Tüm İktisatçılar Birliği**'nin kurucuları ve yöneticileri arasında yer aldı; **TİB Bülteni**'nin yazışmaları müdürlüğünü yaptı. 1975–1980 döneminde **Maden-İş** (DİSK), **Yeraltı Maden-İş**, **Tek Eğitim Büro-İş** ve **Devrimci Metal-İş Sendikalarında** toplu sözleşme, eğitim, araştırma uzmanı olarak çalıştı.

1980–1983 yıllarında asistan olarak çalıştığı ODTÜ'den Ankara Sıkıyönetimi'nin emriyle çıkarıldı.

1993–2003 tarihleri arasında **TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı** olarak çalıştı ve bu dönemde TÜRK-İŞ'in **Uluslararası Çalışma Örgütü** (ILO), **Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu** (ICFTU) ve **Avrupa Sendikalar Konfederasyonu** (ETUC) ile ilişkilerinden de sorumlu oldu. TÜRK-İŞ'teki görevinden 30 Eylül 2003 tarihinde istifa etti.

1985–2008 yılları arasında **Türkiye Yol-İş Sendikası Eğitim Dairesi Başkanı** olarak çalıştı. **ODTÜ İktisat Bölümü**'nde kısmi zamanlı öğretim görevlisi olarak ders veriyor. **Aydınlık Dergisi** yazarı.

Çalışma yaşamı konusunda yayımlanmış 30'a yakın kitabı ve aynı alanda birçok makalesi bulunuyor.

Yazarların daha önce "**DİSK Tarihi: efsane mi gerçek mi? (1967–1980)**" başlıklı kitabını yayımladık.

EPOS YAYINLARI-53
inceleme

Canan Koç, Yıldırım Koç
KESK TARİHİ-1
risk alanlar / yolu açanlar
1985-1995

Yayıma Hazırlayan:
M. Serdar Kayaoğlu

© Canan Koç, Yıldırım Koç, 2009
©Epos Yayınları, 2009

Düzeltili:
Rafet Özen

Kapak Tasarımı:
Zet Tantım

Kapak Fotoğrafı: *Mehmet Özer*

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaası (0.312) 395 21 10
Birinci Baskı, Ankara 2009

ISBN: 978-975-6790-65-6 (tk.)
978-975-6790-66-3 (C.I)

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvanı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara,
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
eposyayinlari@eposyayinlari.com
www.eposyayinlari.com

Canan Koç – Yıldırım Koç

KESK TARİHİ-I

risk alanlar / yolu açanlar

(1985 – 1995)

epos

İ Ç İ N D E K İ L E R

Tablolar /13

Yayınevinin Sunuşu /15

SUNUŞ /19

GİRİŞ /27

I. TÜRKİYE'DE KAMU ÇALIŞANLARININ SINIFSAK KUNUMU ve HUKUKİ STATÜLERİ	41
II. TÜRKİYE'DE KAMU ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTLÜLÜK GEÇMİŞİ	56
III. KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARININ KURULMASI ÖNCESİNDEKİ GELİŞMELER (1985-1990)	64
A. Siyasal Parti Programlarında Memurların Sendikal Hakları	64
B. Memurların Sendikalaşma Hakkı Tartışmaları Başlıyor	66
C. Öğretmenlerin Örgütlenmesi	68
1. <i>abece Dergisi</i>	68
2. <i>Eğit-Der</i>	71
3. <i>Eğitim-İş'in Kuruluş Hazırlıkları</i>	79
4. <i>TÖB-DER'de Siyasal Kavgalar</i>	81
5. <i>Eğit-Der İçindeki Anlaşmazlık</i>	82
Ç. Diğer Alanlarda Memur Dernekleri	84
IV. KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARINA İLİŞKİN BAZI DEĞERLENDİRMELER	91
A. Kamu Çalışanlarının Örgütlenmesi Sosyalistlerin Önderliğinde Gerçekleştirildi	91
B. Bağımsızlık ve Ülkenin Bütünlüğü Konusunda Duyarlılık	99
C. Sendika – Siyasî Örgüt İlişkisi	102
1. Komünistler ve Sendikal Çalışma	102
2. Sendikal Çalışmaya Siyasal Müdahale (Eğitim-İş Örneği)	104
3. Sendika Genel Kurullarında Siyasal Pazarlıklar ve Siyasal Gruplar	108

4. Sendikal Çalışmaya Siyasal Müdahale (Or-Kam-Sen Örneği)	114
5. Sendikal Çalışma Anlayışları	119
a. <i>Sınıf ve Kitle Sendikacılığı</i>	119
b. <i>Sınıf Sendikacılığı</i>	126
c. <i>Çağdaş Sendikacılık</i>	128
ç. <i>Toplumsal Hareket Sendikacılığı</i>	131
6. İlginç Bir Örnek	131
Ç. Ücretli Çalışanların Ortak Örgütlenmesi Tartışması	132
D. Örgütlenme Düzeyi	139
E. Sendika-İçerik Demokrasi	140
F. Sendikalar ve Uluslararası Dayanışma	149
G. Kürt Milliyetçiliği ve Sendikalar	150
1. Kürt Milliyetçiliği Güçleniyor	150
2. 1990'lı Yılların Başlarında Sosyalist-Komünist Örgütlenmelerin Kürt Milliyetçiliğine Bakışı	153
3. Kürt Milliyetçileriyle İttifak – Kürt Milliyetçilerine Destek	159
4. “Kürt Sendikaları Tehdidi	163
5. Sendikalarda Kürt Milliyetçilerinin Talepleri	165
6. Sendikalardaki Kürt Milliyetçileri “Yurtsever” Oluyor	168
7. İşçi Sendikalarından Kürt Milliyetçiliğine Destek	170
8. Kürt Milliyetçileri Sendikalardaki Etkilerini Artırıyor	171
9. Öğretmen Katliamlarına Tepki	172
10. Sınıf Kimliği mi, Etnik Kimlik mi?	174
11. Kürt Milliyetçilerinin Talepleri ve Kamu Çalışanları Sendikaları	177
12. Genel Seçimlerde Kürt Milliyetçilerine Destek	179
13. Kürt Milliyetçileriyle İttifakın Anti-Emperyalist ve Anti-Feodal Mücadeleye Etkileri	182
14. KESK'in Kuruluş Sürecinde Kürt Milliyetçilerinin Etkileri	183
Ğ. Eylemcilik	186
H. Emperyalizm Karşıtlığı	191
V. KESK'İN KURULMASI ÖNCESİNDE KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARI	196
A. İlk Örgütlenmeler, Baskılar, Kitle Mücadelelerinin İlk Dalgası	196

1. Genel Siyasal Durum	196
2. İlk Örgütlenmeler, İlk Eylemler	200
3. Temmuz'da Eylemler Yaygınlaşıyor	204
4. İlk Engellemeler	208
5. Toplantı ve Sempozyumlar	210
6. Baskılar ve Sendikaların Mühürlenmesi	213
7. Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Platformları, Kamu Çalışanları Platformları	216
8. 1 Mayıs 1991	218
B. Mücadelede Durgunluk ve Yeni Atılım	218
1. Mücadelede Durgunluk ve Gerileme	218
2. 2-5 Temmuz 1991 Eylemi	220
3. Durgunluğun Aşılması ve Kitleleşme	222
4. TTB ve TMMOB	228
5. 20 Ekim 1991 Genel Seçimleri ve Yeni Dönem	230
6. İstanbul Mitingi (26 Ocak 1992)	232
7. Tüm Bel-Sen'in İyiniyet Sözleşmesi	234
8. Ankara Mitingi (15 Şubat 1992)	234
9. Yargıdan Destek	235
10. 1 Mayıs 1992	236
11. Dokuz Sendikanın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'na Yazısı	238
12. Ankara Yürüyüşü (16-22 Haziran 1992)	239
13. Türkiye Kamu-Sen Kuruldu	244
14. Temmuz 1992 Eylemleri	246
C. Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu Oluşturuldu	253
1. Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu'nun Kuruluşu ve İşleyiş İlkeleri	253
2. Sonbahar'da Yeniden Hareketlenme	256
3. Örgütlenmeye Danıştay Desteği	258
4. Başbakanlık Yürüyüşü (21 Aralık 1992)	259
5. Ortak Çalışanlar Yasası İçin Eşgüdüm Komitesi	267
6. İş Bırakma Eylemi (15 Ocak 1993)	269
7. Yeni Adımlar, Yeni Sorunlar	272
8. Yasa Taslağı Gündemde	274
9. 1 Mayıs 1993	276

10. Yeni Eylem Dalgası ve Yasakların Kalkması	278
11. Ankara Yürüyüşü (1–3 Temmuz 1993)	281
12. 15 Temmuz 1993 İş Bırakımı ve İzleyen Günlerdeki Eylemler	284
13. Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu İlkeleri ve İç İşleyişi	291
14. Eğitim-İş'in Sendikal Birlik Girişimi	293
15. Toplu Vizite Eylemi (15 Ekim 1993) ve Beyaz Eylemler	294
16. Hükümetten İki Saldırı	296
17. Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu	299
18. Sendikalar Arası Eşgüdüm Komitesi	300
19. Yeni Eylemler Dalgası	302
20. Toplu Vizite Eylemi (13 Ocak 1994)	305
21. Kamu Görevlileri Sendikaları Kanun Taslağı	312
22. Toplu Vizite Eylemi (22 Şubat 1994)	315
23. Ekonomik Kriz ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programı	320
24. Kamu Çalışanları Sendikalarına Baskılar	323
Ç. KESK'in Oluşumu Doğrultusunda Yeni Adım:	
Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu (KÇSKK)	
1. KÇSKK'nın Oluşturulması Doğrultusunda İlk Adımlar	330
2. 1 Mayıs 1994	331
3. KÇSKK Toplantısı (15 Mayıs 1994)	335
4. Ankara Yürüyüşü (28 Mayıs 1994)	336
5. Sendikal Alanda Birleşmeler	340
6. 20 Temmuz 1994 Eylemi	345
7. KÇSKK Faaliyete Geçiyor	351
8. KÇSP'ye Yönelik Eleştiriler	355
9. Yeni Eylemlilik Dalgası	357
10. 12 Ekim 1994 Eylemi	359
11. Eylemler Sürüyor	361
12. Bölge Kurultayları	363
13. İşçi Ücretleri – Memur Aylıkları	370
14. Genel İş Bırakma Eylemi (20 Aralık 1994)	373
15. Yeni Eylemler	386
16. Kamu Çalışanları Sendikaları Merkez Kurultayı	390
17. Gazi Mahallesi Katliamı	394

18. TİSK, Sendikal Haklara Karşı Çıktı	398
19. Siyasal Alandaki Gelişmeler	399
20. 20 Nisan 1995 Eylemi	400
21. “Sendikal Birlik” Oluşuyor	406
22. 1 Mayıs 1995	407
23. Memur-Sen ve Demokrat Kamu-İş Kuruldu	421
24. Anayasa Değişikliği Taslağı	422
25. Yeni Eylem Takvimi	428
26. 17–18 Haziran 1995 Kızılay Eylemi	431
27. 20–28 Haziran 1995 Eylemleri	443
28. Tüm Haber-Sen’in Kapatılması	447
29. Demokrasi Platformu’nu Demokrasi ve Anayasa Forum	448
30. KÇSCK Başkanlar Kurulu Toplantıları (29–30 Temmuz 1995 ve 12 Ağustos 1995)	453
31. “Düzen-İçi”leşme Eğilimi Güçleniyor	454
32. Yeni Eylemler	455
VI. KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARI	460
A. Büro, Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri (01)	460
1. Tüm Maliye-Sen (<i>Tüm Maliye Çalışanları Sendikası</i>)	461
2. Tüm Sosyal-Sen (<i>Tüm Çalışma ve Sosyal Güvenlik Çalışanları Sendikası</i>)	463
3. Turizm-Sen (<i>Turizm Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	464
4. Emek-Sen (<i>Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	465
5. Tüm Banka-Sen (<i>Tüm Banka ve Sigorta Çalışanları Sendikası</i>)	465
B. Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri (02)	468
1. Eğitim-İş (<i>Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası</i>)	468
2. Eğitim-Sen (<i>Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası</i>)	472
3. Tem-Sen (<i>Tüm Eğitim Müfettişleri Sendikası</i>)	474
4. Eğitim-Sen (<i>Eğitim Bilim ve Kültür Emekçileri Sendikası</i>)	474
5. ÖES (<i>Öğretim Elemanları Sendikası</i>)	481
C. Sağlık ve Sosyal Hizmetler (03)	483
1. Sağlık-Sen (<i>Sağlık Emekçileri Sendikası</i>)	483
2. Tüm Sağlık-Sen (<i>Tüm Sağlık Çalışanları Sendikası</i>)	484

3. Genel Sağlık-İş (<i>Genel Sağlık İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası</i>)	487
4. Sosyal Hizmet-Sen (<i>Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası</i>)	489
Ç. Yerel Yönetim Hizmetleri (04)	491
1. Bem-Sen (<i>Tüm Belediye Emekçileri Sendikası</i>)	491
2. Tüm Bel-Sen (<i>Tüm Belediye Memurları Sendikası</i>)	492
D. Basın, Yayın ve İletişim Hizmetleri (05)	497
<i>Tüm Haber-Sen (Tüm Haberleşme ve İletişim Çalışanları Sendikası)</i>	497
E. Kültür ve Sanat Hizmetleri (06)	500
<i>Kültür-Sen (Kültür Emekçileri Sendikası)</i>	500
F. Köy Hizmetleri (07)	502
1. Yapı-Yol Sen (<i>Yol Yapı ve Altyapı Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	503
2. Tak-Sen (<i>Tapu Kadastro Komu Çalışanları Sendikası</i>)	506
3. Tüm Tak-Sen (<i>Tüm Tapu ve Kadastro Çalışanları Sendikası</i>)	508
G. Ulaştırma Hizmetleri (08)	509
1. Tüm Ray-Sen (<i>Tüm Raylı Taşımacılık İşkolu Çalışanları Sendikası</i>)	510
2. Dem-Sen (<i>Demiryolu Çalışanları Sendikası</i>)	513
3. Tüm Hava-Sen (<i>Tüm Hava Liman ve Meydan Çalışanları Sendikası</i>)	515
4. Lim-Sen (<i>Liman Çalışanları Sendikası</i>)	517
5. Demiryol-Sen (<i>Tüm Demiryolu Çalışanları Sendikası</i>)	518
6. BTS (<i>Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası</i>)	518
Ğ. Tarım ve Ormancılık Hizmetleri (09)	521
1. Tarım-Sen (<i>Tarım İşkolu Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	522
2. Or-Kam-Sen (<i>Ormancılık İşkolu Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	524
H. Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmetleri (10)	526
1. Enerji-Sen (<i>Enerji İşkolu Kamu Çalışanları sendikası</i>)	526
2. Tüm Enerji-Sen (<i>Tüm Enerji Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	529
3. Genel Enerji-Sen (<i>GES – Enerji İşkolu Çalışanları Sendikası</i>)	531
4. İl-Sen (<i>İller Bankası Çalışanları Sendikası</i>)	534

5. Ener-Sen (<i>Enerji, Yapı, Altyapı Hizmetleri İşkolu</i> <i>Çalışanları Sendikası</i>)	536
6. Maden-Sen (<i>Maden İşkolu Kamu Emekçileri Sendikası</i>)	538
7. Demir-Sen (<i>Demir Çelik Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	539
8. Deçem-Sen (<i>Demir Çelik Memurları Sendikası</i>)	540
9. Tüm Gıda-Sen (<i>Tüm Tütün Müskirat ve Gıda Kamu</i> <i>Emekçileri Sendikası</i>)	541
10. Şeker-Sen (<i>Türkiye Şeker Sanayii Memurları Sendikası</i>)	541
11. Sekam-Sen (<i>Türkiye Selüloz ve Kâğıt Sanayii</i> <i>Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	541
12. Sanayi-Sen (<i>Sanayi Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	541
I. Diyanet ve Vakıf Hizmetleri (11)	542
İ. Diğer Sendikalar	542
1. Kam-Sen (<i>Kamu Emekçileri Sendikası</i>)	542
2. Asim-Sen (<i>Askerî İşyerlerinde Görevli Sivil</i> <i>Kamu Çalışanları Sendikası</i>)	544
3. Tüm Yargı-Sen (<i>Tüm Yargı ve İnfaz Kurumları</i> <i>Çalışanları Sendikası</i>)	546
VII. KESK'İN KURULUŞU	550
A. Konfederasyonlaşma Tartışmaları	550
B. 11–12 Kasım 1995 Tüzük Kurultayı	566
C. KESK Kuruluyor	571
SONUÇ	576
KAYNAKÇA	583
<i>Adlar Dizini</i>	596

Yaymevinin Sunuşu

Sendikal alana ve sendikal alanın hâlâ kökleri olan aktivistlere ve sendikal alanla ilgilenen araştırmacılara eşsiz bir kaynak sunuyoruz. Canan ve Yıldırım Koç'un daha önce yayımladığımız “*DİSK Tarihi: efsane mi gerçek mi?*” de kapsamı nedeniyle aynı niteliklere sahip bir kaynaktı.

Sosyal bilimler eleştiri üzerine kuruludur. Sosyal bilimlerin her bir disiplini, eleştirmeden, eleştiri pratiklerinin içine girmeden, bilim denilen üretim sürecine tahvil olamaz. Canan ve Yıldırım Koç'un bu çalışması eleştiri pratikleri için yeterli kaynak sunabilmektedir. Çünkü politika alanının bir sektörünün bu kadar çok girdiyle incelenmesi, bugünden geriye bakıldığında bir dönemin vücuda gelmiş hâlinin anlaşılması için yeter miktarda/doyurucu veriyi sağlamaktadır.

Okuyucuya yani, araştırmacı olacak sosyal bilimciye, aktivistlere, “sendikacılara”, belgelerin çarpıştırılması; tahlil edilmesi kalmaktadır. Bu çalışma bir sonuçtur. Fakat belgelerin incelenmesi ve tahlil edilmesi yeni sonuçların üretilmesini kaçınılmaz kılacaktır.

Ancak, bu kitap bir sözlü tarih çalışması olarak değerlendirilmemelidir.

Çünkü: Mevcut duruma fedakârca müdahalede bulunmaya çalışan bir pratik-politiker ya da aslında bu kitabın konusu olan KESK'in meydana gelmesinde aklı-emeği-duygusu bulunan birisi, bu kitabı okuduğunda “anlatılan *şu olay* böyle değildi” diyebilir. Gerçekten de kitapta anlatılan herhangi bir olay kitabın naklettiği belgedeki gibi “cereyan etmemiş” olabilir. Ama', gerçek hayatta konuşulmuş olan “sözlerden” nerdeyse hiçbiri hatırlanmıyor. Pek meşhur sözdeki gibi, söz ‘uçuyor’. Söylenen söz unutuluyor. Sıkıysa kanıtla! Gerçeğin travmatik etkisidir bu.

Bilhassa yakın tarihten bahsediyorsak, “konuşulanların, dile getirilen sözlerin, çeşitli şahsiyetlerin ve politik çevrelerin hatırlanan davranışları”

nışlarının ve tutumlarının” yok sayılması, inkâr edilmesi ya da kanıtlanamaması gerçeğin travmatik etkisinin ta kendisidir.

Doğru(dur): Belgede yazılan/görünen şey “O” olayı bizim yaşadığımız şekliyle yansıtmamaktadır!.. Şâyet, gelecekte belge olarak adlandırılacak ‘şeye’, daha o zaman bir yazı ile yani günümüze belge olarak kalacak bir başka ‘şeyle’ karşılık verilmemişse, gerçek; itiraz edilmeyen belgede yazıldığı gibi kabûl edilecektir. Kaldı ki belgeye itiraz edenlerin işleyen pratiğe etkileri söz konusu değilse, ezcümle pratik karşısında bir hükümleri kalmamışsa, itiraz ettikleri belge, pratik hegemonya nedeniyle zaten doğru kabul edilecektir. Gerçek, her zaman “olduğu ve yaşandığı haliyle” değil, belgedeki “kanıtlar” nezdinde kabul görüyor. Reel politika böyle işliyor. Belge varlığa/olaya [subjektife] karşı koyuyor ve ortaya gerçeğin travmatik etkisi çıkıyor.

Canan-Yıldırım Koç, inceledikleri 1985-1995 dönemini kronolojik bir hiyerarşi çerçevesinde zamanın ruhunu da yansıtan biçimde ele alıyorlar: “mitingler, yürüyüşler, basın açıklamaları, dilekçeler ve telgraf çekme eylemleri, pankartlarda yer alan sloganlar, eylemlerden sonraki günlük gazete başlıkları, dergi haberleri-yorumları, açılan davalar, kapatılan ve yeniden açılan sendikalar, sendika kuruluş başvuruları, göz altına alınan eylemciler ve sendikacılar ...”. Bütün dökümlerin politika-ya, araştırma-incelemeye tahvil olmak babındaki sonuçlarının devşirilmesi, araştırmacıya ya da politikacıya kalıyor.

Canan-Yıldırım Koç’un zayıf burcu Kürt Sorunu’na yaklaşımları... Yazarların “Kürt Sorunu”na yaklaşımları mevcut kabuller nedeniyle kolay eleştirilebilecek olan her şeyi içeriyor. Çünkü solun “Kürt Sorunu” konusundaki mevcut olan genel kabulünü ve de yaratmış olduğu meşruiyeti paylaşmıyorlar. Ancak söylemek istediklerini apaçık ve dolaysızca söylüyorlar. Örneğin “Yurtsever” ifadesi yerine tepki çekmek pahasına ısrarla “Kürt Milliyetçisi” ifadesini kullanıyorlar.

Bu konudaki mantıkları, sınıf temellidir ve bu sınıf temelinin antagonizmle ilişkilendirmektedirler. Dolayısıyla antagonizmle dolaysız biçimde bağlantılı olduğunu düşündükleri anti-emperyalizmi, şimdiki konjonktürde temel kavram/dinamik olarak ileri sürmektedirler. Yazarlara göre, anti-emperyalizm yani AB ve ABD karşıtlığı temel olduğu için, antagonizmi içeren bu karşıtlığı içermeyen mücadeleler “sınıfın sorunları nezdinde” problemleri kabul edilmelidir. Dolayısıyla yazarlar,

Kürt Hareketi’ni ve Kürt Hareketi’nin silâhlı tutumunu anti-emperyalist cephede kabul etmiyorlar. Ezcümle, yazarlar, reddiyelerinin üstünü “sol”daki bazı çevreler gibi örtüyorlar.

Şâyet yazarların tutumu ideolojik bir tutum olarak değerlendirilecekse, kitabın sadece bu taraftan okunması da ideolojik olacaktır. Bu mesele kitabın asıl kaidesini oluşturmuyor. Kitabın kaidesini oluşturan şey, büyük fedakârlık, emek, akıl ve duyguyla bugünkü KESK’i oluşturan birey-şahsiyetler ve politik guruplardır.

Yazarların deyişiyile bu kitabın konusu, 17–18 Haziran’da Kızılay İşgâli’ni gerçekleştiren on binleri Kızılay Meydanı’nda bir araya getirmeyi başaranların “öyküsüdür”. Çünkü onlardan sonra, onların “risk alarak”–“bedel ödeterek” kurduğu sendikalarda yirmi yıldır genel başkanlık yapan sendikacılar oturuyor. Onlar risk alanlar ve yolu açanlardı, sonrakiler ise yerleşenler oldu.

Kızılay Eylemi’ni, birçok benzerinden ayıran unsur, eyleme katılanların sosyolojisiydi. “*Yolu açanlar*” düzen-dışı olanlar, politikaya hiçbir zaman ilgi duymamış, çevresinde politik hiçbir tanıdığı olmayan insanları eyleme katmayı başarılabilmişlerdi. Solun hiç tanımadığı bu insanlar, Kızılay’ı risk aldıklarını bilerek iki gece beklediler. Sonra da dağıtıldılar.

Bu eylem KESK’in fiilî tasfiyesinin de başlangıcı olmuştu aslında. “*Yolu açanlar*”ın sendikalardan tasfiyesi hızlandı. Sendikalardan tasfiye başlıca iki biçimde meydana geldi: 1) Düzen-içi mücadele anlayışını savunanların sendika yönetimleri için yaptığı ittifak, 2) a- Ateşli silâhların gözettiği hedefler (Elmas Yalçın örneği), b- Tutuklamalar, hapis cezaları, sürgünler, meslekten men vs. gibi cezalar, nihayet ardı arkası kesilmeyen terörle mücadele yarası salvoları...

Sendika yöneticilerinin KESK’in oluşmasıyla başlattıkları hukukî süreç, temel argüman olan “ekonomik – demokratik” mücadeleyi saf dışı kıldı. Başlatılan hukukî ‘süreç’, memur hareketinin aracı olmaktan ziyade, 12 Eylül darbesinden kendisi de ağır zaiyatla çıkan çıkan devlet kurumunun kendi yeniden yapılanmasını kolaylaştıran devleti tahkim eden sürece aracılık etti. Tıpkı Avrupa Birliği’nin kendi anayasasını oluşturma momentindeki girişimine “üçüncü dünya” ülkelerinden (Rusya da dâhil) AİHM başvurusu kabul ederek başvuru sahiplerini ülkeleri nezdinde Anayasa’sının oluşturulmasına (içtihatlarıyla) aracılık ettirmesi gibi, sendikaların mahkemelere yaptığı her başvuru da, devle-

tin memura - ücretliye karşı tahkiminde aynı işlevi yerine getirmiştir.

Yazarlar, kitap boyunca dönüp dolaşıp KESK’i oluşturan sendikalara önderlik edenlerin sosyalist-komünist hareketlerden geldiğine işaret ediyorlar. Vurguladıkları diğer nokta ise, KESK’i oluşturan sendikaların 1990–1995 döneminde Türkiye işçi sınıfı sendikacılık hareketinin en militanca eylemlerini gerçekleştirdikleridir.

Yaşadığımız zamanda, büyük fedakârlık, emek, akıl ve duyguyla bugünkü KESK’i oluşturan birey-şahsiyetlerin önemli bir kısmı ya meslek dışına itildi ya da emekli oldu. ‘Dışarıda kalan’ kurucuların büyük çoğunluğu bugün de aynı dinamizmi taşıyor. Türkiye’nin emek ve halk güçleri açısından en karanlık dönemlerinden birinde, fiziksel şiddet, sürgün, hapis hattâ çocuklarının açlığı gibi ciddi ve gerçek riskleri göğüsleyerek, içe atarak biriktirilmiş öfkelerinden, birbirlerine ve sınıflarına duydukları inançtan ve bu duyguların yarattığı yalın cesareten başka dayandıkları hiçbir güç olmadan yola çıkıp yolu açan isimsiz öncülerin dinamizmi: Umut bu dinamizmdir.

SUNUŞ

Her Şey 1985 yılı Kasım ayının son günlerinde bir akŐam Yol-İŐ Sendikası'nın bir odasında başladı. Sevgili Hocamız Prof.Dr. Alpaslan IŞıklı, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın verdiği yetkiye dayanılarak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden atıldıktan sonra, Yol-İŐ Sendikası'nda danıŐmanlık yapıyordu. Alpaslan Hoca, kendisinden sonra ODTÜ'den 1402'lik olan ve Yol-İŐ'te alıŐan Yıldırım Koç'a, "Yıldırım, Anayasa'da memurların sendikalaŐmasını yasaklayan Őu maddeyi bir bulsana; ben bir türlü bulamadım; eğer madde yoksa, 14 yıl aradan sonra memurların yeniden sendikalaŐması mümkün olabilir," dedi. Yıldırım Koç da bu maddeyi bulamayınca, Alpaslan IŞıklı Hoca, memurların sendikalaŐabileceĐine ilişkin görüŐünü TMMOB tarafından 1985 yılı Aralık ayında düzenlenen sempozyumda açıkladı; memurların sendikalaŐabileceĐini anlattı.

"Ne olacak ki bunu söylemek; memurların sendikalaŐabileceĐini herkes biliyor," denebilir. Suyun kaldıracı gücünü de herkes biliyor. Ancak ArŐimet suyun kaldıracı gücünü anlayıp hamamdan "evreka" diye fırlayınca kadar bunu kavrayıp ifade edebilen yoktu. Yerekimini de herkes biliyor. Ancak Newton, düşen bir elmanın beyindeki yansımalarından hareketle bu olayı formüle edinceye kadar, kimse bu konunun farkında değildi.

Prof.Dr. Alpaslan IŞıklı, kamu çalışanları sendikacılık hareketi ve bu hareketin öncülüğünü yapan KESK için ArŐimet'tir, Newton'dur. Alpaslan Hoca bunu ilk kez açıkladığında mevcut mevzuat çerçevesinde memurların sendikalaŐabileceĐine kimse inanmamıŐtı. Alpaslan IŞıklı bu olayı Őöyle anlatmaktadır:¹ "12 Eylül 1980 askerî darbesi sonucunda getirilen Anayasa ile pek çok konuda yasakçı ve kısıtlayıcı düzenlemeler getiri-

¹ IŞıklı, A., "Memurların Sendika Hakkı Vardır," *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Temmuz 1990, s.3. Ayrıca bkz. IŞıklı, A., *Gün DoĐmadan*, 2. Baskı, İmge Yay., Ankara, 2006, 243-244.

lirken, memurların sendika hakkı konusunda eskisinden daha özgürlükçü bir düzenleme öngörülmüştür. Bu, gerçekten şaşırtıcı ve çelişkili bir durumdur. Nitekim, 12 Eylül sonrasında Anayasanın bu özelliğini ilk defa bir sempozyum çerçevesinde açıkladığımız vakit, çok kişi inanmamış, 12 Eylül Anayasasını akladığımız ileri sürenler bile çıkmıştı.”

Ne yazık ki, KESK’in hiçbir belgesinde, KESK’in tarihini başlatan bu olay konusunda Prof.Dr. Alpaslan Işıklı’ya bir teşekkür yoktur. Saptayabildiğimiz kadarıyla, Alpaslan Işıklı’nın büyük katkısı daha sonraki yıllarda hatırlatan tek sendika belgesi, Tüm Haber-Sen’in Dergisidir.² Sosyalist hareketten sendika uzmanı Osman Tiftikçi’nin Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası (BTS) yayını olarak çıkan kitabında da bu saptama yapılmıştır.³

KESK’in belgelerinde Prof.Dr. Alpaslan Işıklı gibi kamu çalışanları sendikacılık hareketinin başlatılmasına büyük katkısı olan Prof.Dr. Mesut Gülmez’in, Sayıştay Denetçisi Musa Özdemir’in, Ali Bozkurt’un, Feyzullah Ertuğrul’un, Binali Seferoğlu’nun, Nazım Bayata’nın, Cemil Çakır’ın, Kenan Keleş’in, Mustafa Meriç’in ve daha birçok kişinin de adlarını geçmemektedir.

Anlaşıldığı kadarıyla kamu çalışanları sendikacılık hareketi de, sendikacılığın bilinen vefasızlığını aynen sürdürmektedir.

Bizler gibi yaşı epey ilerleyenler için yıllar çabuk geçiyor. Alpaslan Hoca’nın memurların sendikalaşmasının mümkün olduğunu ortaya atmasının üstünden neredeyse 25 yıl, KESK’in kuruluşunun üzerinden de hemen hemen 15 yıl geçti. KESK’in Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde son derece önemli bir yeri oldu. Ancak bugüne kadar KESK’in tarihi yazılmadı. Kamu çalışanları sendikacılık hareketindeki kadrolarda önemli değişiklikler oldu. Artık hafızalarımız bizleri yanıltıyor. Bunun bir örneğini Sami Evren verdi.

² “1985 yılı son aylarında Prof.Dr. Alpaslan Işıklı tarafından incelenen 1982 Anayasasında memurların sendika kurmasında herhangi bir anayasal engelin bulunmadığını, ancak kurulacak memur sendikalarını anayasal güvenceye alacak bir maddenin de olmadığını tahvil etmesinden sonra, öğretmenler ve teknik personel dışında geçmişten pek örgütlenme tecrübesi olmayan memurlar, bu durum karşısında araştırmalar yapmak ve ona göre hareket etmek zorunda kaldılar.” “Örgütlenme Sürecimize Kısa Bir Bakış,” *Tüm Haber-Sen Aylık Dergisi*, Sayı 1, 1992, s.2.

³ “Memurların sendikalaşmasının yasak olmadığı saptamasını ilk kez Prof.Dr. Alpaslan Işıklı TMMOB tarafından 1985 yılında düzenlenen ‘Kamu Çalışanları Sempozyumu’nda yaptı.” Osman Tiftikçi, *Kamu Çalışanları Hareketi ve BTS*, BTS Yay., İstanbul, 1995, s. 47.

GİRİŞ

Türkiye 1985–1995 yıllarında sınıf mücadelesinin ilginç bir dönemini yaşadı. Kamu kesiminde “memur” ve “sözleşmeli personel” statülerinde istihdam edilenler, hem kamuda “işçi” statüsünde istihdam edilenlerin Türkiye tarihinde ilk kez gerçekleştirdikleri ve yüzbinlerce işçinin katıldığı meşru ve demokratik kitle eylemlerinden etkilendi, hem de Türkiye işçi sınıfı tarihinin en militan kitle eylemlerini geliştirdi. Ancak bütün bu büyük özveri gerektiren, coşkulu ve kararlı kitle eylemlerine karşın, sendikalaşmanın önü açılrsa da, memurların ve sözleşmeli personelin yaşama ve çalışma koşulları önemli ölçüde iyileştirilemedi. Bu iyileştirmenin araçlarından sadece biri olan, grevli toplu pazarlık hakkı (Türkiye tarafından onaylanmış bulunan *Uluslararası Çalışma Örgütü-ILO* sözleşmelerinde olmasına karşın) kullanılamadı.

1985 yılında kamu kesiminde çalışan işçiler, bir kitle mücadelesi geleneği, eğilimi, çabası olmayan Türk-İş’e bağlı sendikalarda örgütlüydü. Memurlar ise sendikasızdı. Sendikasız memurların aylıkları, sendikalı işçilerin ücretlerinin üstündeydi.

1991 yılı sonlarında gelindiğinde, eğitim düzeyi ve işyerindeki pozisyonları memurların çok altında olan kamu işçilerinin ücretleri, memur aylıklarının iki katının da üstüne çıkmıştı. Bu artış, 1991 ekonomik krizine rağmen gerçekleşmişti.

Kamu işçileri bu noktaya 1988 SEKA Grevi, 1989 Bahar Eylemleri, 1989 Demir-Çelik Grevi, 1990 grevleri, Türk-İş’in 3 Ocak 1991 genel eylemi, Zonguldak maden işçilerinin grevleri ve 4–8 Ocak 1991 Zonguldak-Mengen yürüyüşü ve benzeri grev-dışı eylemleriyle gelebildiler. Polis, jandarmayla çatışmadılar. Yürüyüşleri durdurulursa, ısrarlı, kararlı davranmadılar. Eylemlerinin biçimi barışçıldı.

Ancak bir noktada çok önemli bir başarı elde ettiler; sınıf kimliklerini ve bilinçlerini geliştirdiler. O yıllarda yaygın şekilde ifade edildiği biçimiyle, sınıf kardeşliği anlayışını siyasal görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin, mezhep kardeşliğinin önüne geçirdiler. Kamu işçilerini ha-

yat eğitti. 1983 yılından itibaren 4–5 yıllık bir süre içinde yarı yarıya düşen gerçek gelirleri onları birleştirdi ve çözüm aramaya itti. İktidardaki ANAP’ın Mart 1989 yerel seçimlerindeki yenilgisi ise, büyük huzursuzluğun meşru kitle eylemlerine dönüşmesini sağladı. Bu eylemler ve bu eylemler sayesinde çalışma ve yaşama koşullarında meydana gelen büyük ilerleme, sınıfın ortak sıkıntılar nedeniyle sağlanmış olan birliğini pekiştirdi, sınıf kardeşliği anlayışını ve sınıf bilincini geliştirdi. Bu sürecin dışarıdan siyasal önderleri de yoktu. Mücadele, kendi önderlerini kendi içinden çıkardı. 1991 yılında Türk-İş’e bağlı sendikalara üye kamu işçileri eylemlerinde “işçiler birleşin, iktidara yerleşin” sloganını atıyor, “DYP, ANAP ve SHP’yi kastederek, “at tepiti, arı soktu, ok battı, işçiler iktidara” ve “ekmek yoksa barış da yok” pankartlarını taşıyorlardı.

Memur ve sözleşmeli personel bu birleşmeyi gerçekleştiremedi, sınıf kardeşliği anlayışını ve sınıf bilincini geliştiremedi. Memurlar arasındaki siyasal görüş farklılıkları hem kamu çalışanları sendikacılığının gelişmesine katkıda bulundu, hem de sonuç alınmasında en büyük engellerden birini oluşturdu.

Memurlar daha eğitimliydi ve 1983–1988 döneminde işçilerinkine benzer hızlı bir mutlak yoksullaşma yaşamadılar. İş güvenceleri işçilerinkinden çok daha fazlaydı. Sendikalaşmalarında ana dürtü kendi mutlak yoksullaşmaları değil, kendilerinden daha az eğitilmiş ve işyerlerinde daha düşük pozisyonlardaki işçilerin kendilerinden yüksek ücret almaya başlamalarına duydukları tepkiydi. Memurlar, tarihimizden devraldıkları “işçi aristokrati” bilinç ve tavırlarını sürdürmek istiyorlardı. 1990’lı yılların başlarında sıradan bir memuru sendikalaşma sürecine sokan anlayış, “işçiler alıyor, biz niye almayalım” idi. Özellikle sıradan üst düzey idari personelin, teknik elemanların ve hekimlerin tepkisi biraz daha sertti. Sermayenin sömürüsünü görmeyen ve bu sömürüye karşı çıkmayı akıllarından bile geçirmeyenler, kendi aylıklarının düşüklüğünün sorumlusu olarak kamu işçilerini görmeye ve göstermeye başladı.

Bunlara ve benzeri nedenlere bağlı olarak, memurlar arasında sınıf kimliği ve sınıf bilinci gelişmedi. Belki teknik elemanlar ve hekimler arasında meslek bilinci pekişti ve bu süreçte TMMOB ve TTB’nin önemi arttı.

Bu süreçte devreye sosyalistler veya komünistler girdi. 12 Eylül darbesinin ana hedefi olan sosyalist-komünist örgütlenmeler 1980’li yıllar

boyunca büyük baskı yaşamışlardı. Bunlara karşın varlığını ve örgütsel yapısını yurtdışında veya cezaevlerinde koruyabilen ve mücadelesini örgütlü bir biçimde sürdürebilen önemli iki-üç örgütlenme vardı. Örgütlerin çoğu darmadağın olmuştu; ancak darbeyi hasarsız veya az hasarla atlatan kişiler, alt birim örgütlenmeleri, sempatizanlar da vardı.

Türkiye’de kamu çalışanları sendikacılık hareketinin başını bu sosyalist-komünist kişiler, grupçuklar, örgütler çekti. Sosyalist-komünist kadrolar, büyük riskler alarak, büyük bir özveriyle bu işe girmeseydi, 1990 yılında memur sendikaları kurulmazdı. Memur sendikacılığına sosyalist-komünist kadrolar öncülük etmeseydi, “işçi sınıfı” gibi bir anlayışı olmayan ve siyasal anlayışları gereği sendikacılıkla fazla ilgilenmeyen ülkücüler ve İslâmcılar, 1992 yılından itibaren memur sendikaları kurmazlardı. Diğer bir deyişle, memur örgütlenmesini ilk gerçekleştirenler ve böylece diğer siyasal kesimleri de tahrik ederek daha yaygın bir örgütlenmeyi sağlayanlar, sosyalist-komünist kadrolardı.

Ancak bu süreç, kamu çalışanları sendikalarının zayıflığının kaynaklarından birini de oluşturdu.

Sosyalist-komünist sol bölünmüştü. Bu bölünmüşlük, kurulan kamu çalışanları sendikalarına da yansdı.

Soğuk Savaş döneminde toplum bölünmüş, birbirine düşman edilmişti. Kamu çalışanları sendikalarını kuranların, bu saflaşmanın taraflarından biri olması, kamu çalışanları sendikalarının da toplumdaki bu bölünmüşlüğü yansıtması sonucunu doğurdu. Ancak bu durum ilk yıllarda bir ölçüde de yararlı oldu. Sendikal örgütlenmeye yabancı ve hattâ bir ölçüde tepkili memurlar, siyasal olarak yandaşları kişilerin kurdukları ve yönettikleri sendikalara daha kolay yöneldi. “Yönetiminde ‘bizimkiler’ varsa, bu işten fazla bir fayda gelmese de, en azından bir zarar gelmez; üye olalım” anlayışı yaygındı.

Sosyalist-komünist hareketler 12 Eylül darbesiyle yenildi, parçalandı, dağıldı. 1974–1980 sürecinde bu hareketleri destekler gözüken, destekleyen ve hattâ bu hareketlere katılan birçok insan, yaşadıkları büyük baskılar veya yalnızca korku nedeniyle, bu örgütlenmelerle ilişkilerini kestiler. Küçülmüş sosyalist-komünist örgütlerin 1990’ların başında kitlelerle bağı büyük ölçüde yoktu. Bu konudaki tek istisna, PKK idi.

PKK 1978 yılı Kasım ayında kuruldu. Bu örgüt, 1980 yılına kadar Güneydoğu Anadolu’da önce diğer sosyalist-komünist Kürt örgütlenmeleri-

ne, daha sonra diğer sosyalist-komünist örgütlenmelere karşı şiddet uyguladı, bu örgütlerin militanlarını öldürdü.

Ancak 12 Eylül darbesi sonrasında ülkenin her tarafında ve özellikle de Diyarbakır Cezaevi başta olmak üzere Güneydoğu Anadolu’da gerçekleştirilen büyük baskılar-işkenceler ve yaşanan büyük acılar, örgütsel yapısını büyük ölçüde koruyan ve Suriye başta olmak üzere bazı devletlerden çeşitli biçimlerde destek alan PKK’nın 1989–1990 yıllarından itibaren önemli bir kitle gücüne ulaşmasını sağladı. Bu dönemde PKK’nın söylemi hâlâ Marksist-Leninistti. Türkiye’deki birçok sosyalist-komünist hareketin iktidara gelme anlayışı, silâhli mücadeleyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni yıkmaktı. Hemen silâhli halk ayaklanmasını savunan da vardı, “politikleşmiş askerî savaş stratejisi” adıyla uzun bir halk savaşını da; kırsal bölgeleri temel alan da vardı, şehirleri de. Umudunu Sovyetler Birliği’ne bağlamış olan da vardı, Kuzey Kore önderi Kim Il Sung’un çizgisini benimseyen de. Farklılıklar vardı, ancak sosyalist-komünist örgütlerin çoğu silâhli mücadele temelinde bir iktidar mücadelesi anlayışını savunuyordu.

Hepsi yenildi.

Yalnızca PKK, 15 Ağustos 1984 günü Eruh ve Şemdinli’ye yaptığı saldırılarla, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne savaş açtı. Bunun da ötesinde, 1989–1990 yıllarına gelindiğinde, silâhli mücadele temelinde önemli bir kitle desteği sağlamış, kendi anlayışına göre, yeni bir atılım aşamasına gelmişti. Bu durum, 12 Eylül darbesi sonrasında büyük yenilgi yaşamış olan sosyalist-komünist hareketlerin ayakta kalabilmiş kadrolarının çoğunda, PKK’ya ve eylemlerine yönelik büyük bir sempati yarattı. 12 Eylül öncesinde PKK’yı ajanlıkla suçlayanlar arasında bile bu eğilim güçlendi. PKK’nın Marksist-Leninist söylemi, bu yakınlaşmayı daha da artırdı.

Sosyalist-komünist hareketlerin bazıları, 1989’da iyice yükselen işçi sınıfı hareketi ile PKK’nın silâhli mücadelesiyle gelişen hareketi bütünlüştürme çabasına girdi. Memurların sınıfsal konumunu analiz edemeyen bazı örgütler ise, “işçi sınıfı,” “emekçi memurlar” ve “Kürt ulusal hareketi” üçlüsünün ittifakını savunuyordu.

Sosyalist-komünist hareketin önemli bir bölümünün, yükselen ve Marksist-Leninist söylemi sürdüren PKK önderliğinde gelişen Kürt hareketine duyduğu yakınlık, 1990 yılından itibaren kurulan ve 8 Aralık